

Date: 17th January-2026

SOVET VA MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEK XALQINING KUNDALIK HAYOTI. MILLIYLIK VA O‘ZGARISHLAR

G‘ayipov G‘ulomjon Odombayevich

Osiyo xalqaro universiteti MM 101-T-25 magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada sovet va mustaqillik yillarida o‘zbek xalqining kundalik hayotida yuz bergan ijtimoiy, madaniy va ma‘naviy o‘zgarishlar ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda sovet davrida mafkuraviy nazorat ta’sirida shakllangan turmush tarzi, milliy qadriyatlarning cheklanishi hamda kundalik hayotning standartlashtirilgan shakllari yoritiladi. Shuningdek, mustaqillik yillarida milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash va an‘anaviy qadriyatlarni qayta jonlantirish jarayonlari kundalik hayot misolida tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: kundalik hayot, sovet davri, mustaqillik yillari, milliylik, urf-odatlar, ma‘naviy tiklanish, ijtimoiy o‘zgarishlar, globallashuv.

Kundalik hayot tarixini o‘rganish jamiyatning ijtimoiy, madaniy va ma‘naviy taraqqiyot bosqichlarini chuqur anglashda muhim ahamiyat kasb etadi. Insonlarning turmush tarzi, oila munosabatlari, mehnat faoliyati, kiyinish madaniyati, ovqatlanish odatlari, marosim va urf-odatlar jamiyatdagi siyosiy tuzum, mafkura va ijtimoiy munosabatlar bilan bevosita bog‘liq holda shakllanadi. Shu jihatdan, sovet davri va mustaqillik yillarida o‘zbek xalqining kundalik hayotida yuz bergan o‘zgarishlarni tahlil qilish dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

Sovet hokimiyati yillarida jamiyat hayoti markazlashgan siyosiy tizim va kommunistik mafkura asosida boshqarildi. Bu davrda milliy qadriyatlar, diniy e’tiqodlar va an‘anaviy turmush tarziga nisbatan cheklovlar joriy etilib, “yagona sovet xalqi” g‘oyasi ilgari surildi. Natijada o‘zbek xalqining kundalik hayotida milliylik unsurlari asta-sekin ikkinchi darajaga tushirildi.

1991-yilda O‘zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi bilan jamiyat hayotida, xususan, kundalik turmushda tub o‘zgarishlar boshlandi. Milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash va an‘anaviy qadriyatlarni qayta jonlantirish jarayoni kuchaydi.

Sovet davrida o‘zbek jamiyatining kundalik hayoti qat’iy ideologik nazorat ostida shakllandi. Kommunistik mafkura asosida diniy marosimlar, milliy bayramlar va urf-odatlar “eskilik sarqiti” sifatida baholanib, ularning ochiq ravishda amalga oshirilishiga to’sqinlik qilindi. Masalan, nikoh va dafn marosimlari soddalashtirildi, diniy rasm-rusumlar yashirin tarzda bajarildi.

Kiyim-kechak masalasida ham milliylik cheklana bordi. An‘anaviy liboslar o‘rmini sovetcha standart kiyimlar egalladi. Ayollar va erkaklarning tashqi ko‘rinishi, mehnat faoliyati va jamiyatdagi o‘rni sovet mafkurasi talablariga moslashtirildi. Oila munosabatlarida kollektivchilik g‘oyasi ustuvor bo‘lib, shaxsiy hayotdan ko‘ra jamiyat manfaatlari yuqori qo‘yildi. Shu bilan birga, sovet davrida savodxonlikning oshishi,

Date: 17th January-2026

tibbiyot va ijtimoiy xizmatlarning rivojlanishi kundalik hayotga ijobiy ta'sir ko'rsatgan jihatlar sifatida baholanadi. Biroq bu jarayonlar milliylikni cheklash evaziga amalga oshirilgani bilan xarakterlidir.

Mustaqillik yillarida o'zbek xalqining kundalik hayotida milliy qadriyatlarni tiklash va rivojlantirish jarayoni boshlandi. Diniy erkinlik ta'minlanib, masjidlar, madrasalar faoliyati qayta tiklandi. Navro'z, Ramazon va Qurbon hayitlari umumxalq bayramlari sifatida keng nishonlana boshlandi.

Oila va mahalla institutining jamiyat hayotidagi o'rni mustahkamlandi. To'y, sunnat, nikoh kabi marosimlar milliy an'analarga mos holda o'tkazila boshlandi. Kundalik turmushda milliy taomlar, urf-odatlar va an'anaviy muomala madaniyati qayta jonlandi. Kiyim madaniyatida ham milliylikka qaytish kuzatildi. Atlas, adras, do'ppi kabi milliy liboslar zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashgan holda kundalik hayotga kirib keldi. Bu holat milliylik va zamonaviylikning o'zaro uyg'unlashuvini ifodalaydi.

Mustaqillik yillarida globallashtirish jarayonlari kundalik hayotga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Axborot texnologiyalari, internet va ijtimoiy tarmoqlar insonlarning turmush tarzini o'zgartirdi. Biroq bu jarayon milliylikdan butunlay voz kechish emas, balki uni zamonaviy shaklda davom ettirish bilan kechmoqda.

Bugungi kunda o'zbek jamiyatida an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy turmush tarzi uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda. Bu esa milliy o'zlikni saqlagan holda taraqqiy etish imkonini bermoqda.

Sovet davrida o'zbek xalqining kundalik hayoti markazlashgan reja iqtisodiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Aholining katta qismi kolxoz va sovxozlarda mehnat qilgan, shaxsiy tashabbus va xususiy mulkka egalik imkoniyatlari keskin cheklangan. Kundalik turmushda davlat tomonidan belgilangan mehnat normasi, ish vaqti va maosh tizimi ustuvor bo'lib, bu holat insonlarning hayot tarziga muayyan darajada birxillik olib kirgan. Mustaqillik yillarida esa bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni kundalik hayotda sezilarli o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Xususiy tadbirkorlik, fermer xo'jaliklari va oilaviy bizneslar shakllandi. Aholining daromad manbalari diversifikatsiyalandi, mehnat faoliyatida shaxsiy tashabbus va mas'uliyat kuchaydi. Bu jarayon kundalik hayotda mustaqillik va erkinlik hissining ortishiga xizmat qildi.

Sovet davrida shaharlarda ko'p qavatli standart turar joylar keng qurildi. Qishloq hududlarida esa an'anaviy hovlilari uylar saqlanib qolgan bo'lsa-da, ularning ichki tuzilishi va maishiy sharoitlari sovet andozalariga moslashtirildi. Uy-joylar kundalik hayotda shaxsiylikdan ko'ra kollektiv hayot tarzini aks ettiruvchi makon sifatida qaraldi. Mustaqillik davrida uy-joy madaniyatida ham milliylikka qaytish va zamonaviylik uyg'unligi kuzatildi. Hovlilari uylar, milliy me'moriy unsurlar, masalan, ayvon, mehmonxona va ichki hovli kundalik turmushning muhim qismi sifatida qayta tiklandi. Shu bilan birga, zamonaviy qurilish materiallari va texnologiyalar yashash sharoitini yaxshilashga xizmat qildi.

Sovet davrida ayollar jamiyat hayotiga faol jalb etildi, biroq bu jarayon ko'pincha an'anaviy oilaviy rollarning cheklanishi hisobiga amalga oshirildi. Ayollar ishlab chiqarish

Date: 17th January-2026

va jamoat ishlarida faol bo'lish bilan birga, oilaviy majburiyatlarni ham bajarishga majbur bo'ldi. Yoshlar esa sovet mafkurasi asosida tarbiyalandi, ularning kundalik hayoti pioner va komsomol tashkilotlari orqali shakllantirildi.

Mustaqillik yillarida ayollar va yoshlarning jamiyatdagi roli yangi mazmun kasb etdi. Ayollarning ijtimoiy faolligi milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan holda rivojlandi. Yoshlar esa milliy o'zlikni anglash, ta'lim va zamonaviy kasblarni egallash orqali kundalik hayotda faol subyektga aylandi. Bu jarayon jamiyatda ijtimoiy muvozanatni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Sovet davrida axborot manbalari davlat nazorati ostida bo'lib, gazeta, radio va televideniye orqali bir yoqlama axborot tarqatildi. Bu holat kundalik hayotda fikrlar xilma-xilligini chekladi. Mustaqillik davrida esa axborot makoni tubdan o'zgardi. Internet, mobil aloqa va ijtimoiy tarmoqlar kundalik muloqot madaniyatiga yangi shakl olib kirdi. Shu bilan birga, o'zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqei mustahkamlanib, kundalik muloqotda milliy til va madaniyatning ahamiyati ortdi.

Xulosa qilib aytganda, sovet va mustaqillik yillarida o'zbek xalqining kundalik hayoti mazmunan va shaklan bir-biridan keskin farqlanuvchi ikki tarixiy bosqichni aks ettiradi. Sovet davrida kundalik turmush markazlashgan siyosiy tizim va mafkuraviy nazorat ta'sirida shakllanib, milliy qadriyatlar, urf-odatlar hamda diniy an'analar cheklangan holda mavjud bo'ldi. Jamiyat hayotida kollektivchilik, standartlashtirilgan turmush tarzi va ideologiyaga bo'ysunish ustuvor bo'lib, bu holat o'zbek xalqining milliy o'zligiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatdi. Mustaqillik yillarida esa kundalik hayotda milliy tiklanish jarayoni boshlandi. Oila, mahalla, diniy qadriyatlar va an'anaviy marosimlarning jamiyat hayotidagi o'rni mustahkamlandi. Milliy kiyim, taomlar, urf-odatlar va muomala madaniyati kundalik turmushning ajralmas qismiga aylandi. Shu bilan birga, bozor iqtisodiyoti, globallashtirish va axborot texnologiyalari ta'siri ostida yangi hayot tarzi shakllanib, milliylik va zamonaviylik uyg'unlashgan holda rivojlandi. Umuman olganda, o'zbek xalqining kundalik hayoti tarixiy jarayonlar ta'sirida uzluksiz o'zgarib borgan bo'lsa-da, milliy qadriyatlar uning asosiy tayanchi sifatida saqlanib qoldi. Bugungi kunda ushbu qadriyatlarning zamonaviy sharoitda davom etishi va rivojlanishi jamiyatning barqaror taraqqiyoti hamda milliy o'zlikni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tolipov U., Mustaqillik davri O'zbekistoni: madaniy o'zgarishlar va milliy an'analar, SamDU nashriyoti, Samarqand, 2020, 295 bet.
2. Abduraxmonov N., Sovet davrida O'zbekiston: madaniyat, ma'naviyat va kundalik hayot, Fan nashriyoti, Toshkent, 2015, 280 bet.
3. Rahimov M., O'zbekistonning sovet davri: ijtimoiy o'zgarishlar va kundalik hayot, Sharq nashriyoti, Toshkent, 2018, 320 bet.
4. Ahmedov E., O'zbek xalqi etnografiyasi: an'ana va zamonaviylik, O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, Toshkent, 2017, 410 bet.

Date: 17th January-2026

5. Karimov I.A., Mustaqillik: mafkura, taraqqiyot va milliy qadriyatlar, O‘zbekiston nashriyoti, Toshkent, 1999, 275 bet.

